

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 38. ТОМ 2
ISSUE 38. VOLUME 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 29.06.2021 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 38. Том 2. – 198 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, психології.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), член-кореспондент (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Бермес І.І.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габілітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Гриценко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомря І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагула М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія інформатизації); **Стецик Ю.О.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стрєнацікова Марія** – доктор наук (doc. CSc., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельвак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»)

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання
www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомря І.М.

Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2021
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомря І.М., 2021

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol No 8 from 29.06.2021)

Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya]. – Drohobych: Publishing House „Helvetica”, 2021. – Issue 38. Volume 2. – 198 p.

The publication is intended for those who is interested in the High School Pedagogics and psychology, philology, art development.

Editorial board:

M. Pantyuk – Editor-in-Chief, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical); **A. Dushnyi** – Co-Editor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University), Corresponding Member (International Academy of Pedagogical Education); **I. Dmytriv** – Corresponding Secretary, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Andrieiev** – Doctor of History, Professor (Kyiv Grinchenko University); **I. Bermes** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Haliv** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Halyk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **J. Gzhesiak** – Dr. Gab., Associate Professor (Konin Higher Secondary School of Education); **H. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Dutchak** – Doctor of Arts, Professor, Head of the (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **V. Zaiets** – Candidate of Art Studies, Deputy Dean of the Faculty of Folk Instruments (National Music Academy of Ukraine named after Peter Tchaikovsky); **I. Zymomria** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Uzhgorod National University); **P. Ivanyshyn** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **R. Korsak** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department (Uzhhorod National University); **V. Masnenko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Bogdan Khmelnytsky Cherkasy National University); **M. Kravchyk** – Ph.D. in Philosophy, Associate Professor (International Humanitarian University); **N. Maftyn** – Doctor of Philology, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **P. Matskiv** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Nevmerzhytska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (General Pedagogy and Preschool Education of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **L. Orshanskyi** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Pahuta** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko State Pedagogical University); **T. Pantiuk** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Petrechko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Pecharskyi** – Doctor of Philological Sciences, Professor (Lviv National University); **N. Synkevych** – Candidate of Arts (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Sytnyk** – Doctor of History, Associate Professor, Head of the Chair (Bogdan Khmelnytskyi State Pedagogical University); **I. Stashevskya** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector (Academic Affairs of Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Pedagogical Education); **A. Stashevskiy** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Informatization); **Y. Stetsyk** – Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Strenachikova** – Doctor of Science (Doc. CSc., Ph.D.), (Academy of Arts in Banska Bystrica); **V. Telvak** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Ustymenko-Kosorich** – Candidate of Art History, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko); **D. Chyk** – Doctor of Philology, Associate Professor, (Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy); **H. Yavorska** – Doctor of Education, Professor (International Humanitarian University); **B. Yanyslyn** – Candidate of Historical Sciences, Senior Research Associate (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine); **V. Yaremchuk** – Doctor of History, Professor (Ostroh Academy National University)

The collection is included in such international databases as **Index Copernicus International**.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 28.12.2019 No 6143 (annex 4), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences, 012 – Pre-school education, 013 – Primary education, 014 – Secondary education (subject specialization), 015 – Professional education (in the field of specializations), 016 – Special education).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 17.03.2020 № 409 (annex 1), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on philological sciences (035 – Philology) and culture and arts (022 – Design, 023 – Fine arts, decorative arts, restoration, 024 – Choreography, 025 – Musical arts, 026 – Performing art, 027 – Museum and monument studies, 028 – Management of socio-cultural activities).

Print media registration certificate «Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers» series KV № 19906-9706P dd. 14.05.2013.

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition
www.afhn-journal.in.ua

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles,
and is not responsible for the accuracy of these data and references.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Founder and Publisher – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
co-founders V. Ilnytskyi, A. Dushnyi, I. Zymomrya.

Editorial address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region,
82100. tel.: (03244) 1-04-74, fax: (03244) 3-81-11, e-mail: info@afhn-journal.in.ua

© Drohobych State Ivan Franko
Pedagogical University, 2021
© M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya, 2021

ЗМІСТ

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Владислав КНЯЗЄВ. Баянна творчість Ф. Анжеліса (на прикладі творів малої форми).....	4
Даниїла КОЛОТ. Інтеграція мультимедійних технологій у простір театру.....	10
Галина КОМАН. Декоративні елементи в архітектурі Станіславова 1920–1930-х рр.....	16
Микола КРИПЧУК. Артпроект як динамічна форма розвитку масової культури.....	22
Оксана ЛАГОДА, Владислава ГУРДІНА, Тетяна МАЛІК. Принтування в дизайні текстильних виробів.....	28
Світлана ЛИСЮК. Виконавська діяльність майбутніх педагогів дитячих музичних і спеціалізованих шкіл.....	36
Олена ЛІТОВЧЕНКО. Художній образ як синтез компонентів хореографічної вистави.....	41
Лю Веньшу. Ідейно-світоглядні та образно-тематичні пріоритети композиторської творчості Володимира Рунчака.....	47
Юлія МАЙСТРЕНКО-ВАКУЛЕНКО. Формальні елементи мистецтва в рисунку бойчукістів: лінія та площа.....	54
Ірина МАСЛОВА-ЛИСИЧКІНА. Формування святкової традиції Києва на прикладі Дня Незалежності України.....	61
Юрій МЕЛЬНИЧУК. Театр і драматургія: нові риси традиційної опозиції.....	66
Олег МИКИТЮК, Андрій ЄРЬОМЕНКО. Становлення та розвиток акордеонно-баянної освіти Буковини у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.....	72
Віктор МИХАЛЕВИЧ. Специфіка радянської сатиричної графіки 20-х рр. ХХ століття на прикладі харківського часопису «Гаврило».....	79

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Галина ЄНЧЕВА, Людмила ГАЛІЙ, Єлена ТОМАШЕВСЬКА. Фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом: лінгво-культурологічний та перекладознавчий аспект.....	84
Людмила ЖВАНІЯ. Особливості переосмислення образу Христа в драматургії Лесі Українки.....	92
Катерина ІВАНЧУК. Взаємодія адресанта й адресата у трансмедійному просторі.....	99
Катерина КРАВЕЦЬ. Вставлені конструкції у юридичному трилері Джона Грішема «Острів Каміно».....	104
Ольга ЛІСОВСЬКА. Ренесансний тип особистості у творчості Лесі Українки (на матеріалі драм «Одержима», «У катакомбах»).....	109
Olesia MINENKO, Yana SNISARENKO, Oksana SPIRKINA. Features of literary translation and interpretation in scientific discourse.....	114

ПЕДАГОГІКА

Олена КІН. Квінтесенція національної самосвідомості особистості.....	120
Oksana KOVALENKO, Tetyana CHERNYUK. Formation of high school teacher's professional competence.....	126
Наталія КОЛОТІЙ. Роль невербальних засобів комунікації у формуванні іміджу майбутніх фахівців ІТ-індустрії.....	132
Павло КОЛЯСА. Структурно-функціональна модель формування графічної компетентності майбутніх інженерів-педагогів.....	138
Наталія КРАСНОВА, Галина СОРОКІНА, Ганна БАБАК. Використання методичного прийому «сенкан» на заняттях з іноземної мови.....	145
Алла КРОХМАЛЬ, Євгенія МОШТАГ. Розвиток потреби професійного самовдосконалення майбутніх викладачів іноземних мов.....	150

УДК 766

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/38-2-13>

Віктор МИХАЛЕВИЧ,

orcid.org/0000-0003-4847-5833

кандидат культурології, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Київського університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *v.mykhalevych@kubg.edu.ua*

СПЕЦИФІКА РАДЯНСЬКОЇ САТИРИЧНОЇ ГРАФІКИ 20-х рр. ХХ СТОЛІТТЯ НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО ЧАСОПІСУ «ГАВРИЛО»

У статті досліджено сатиричну графіку харківського журналу «Гаврило», що містить яскраві приклади радянської карикатури 20-х рр. ХХ століття. Візуальний контент часопису здебільшого є інструментом радянської пропаганди, яка користувалася відповідними художніми засобами для максимального впливу на масового глядача.

Зазначено, що ілюстрації мали спрощені смисли та оформлювалися на киталт агітплакатів із дотепними підписами. Також видання вирізнялося простотою в оформленні обкладинки та розворотів. Популярними у виданні є теми, які виявляють «шкідників» соціалістичного ладу, демонструють «новий радянський побут» і критикують «ворожій капіталізм». Сатиричне видання «Гаврило» нерідко в брутальній формі висміювало своїх політичних опонентів і засуджувало все, що суперечило партійній лінії СРСР.

У дослідженні проведено мистецтвознавчий аналіз гумористичної графіки видання «Гаврило». Ілюстративний матеріал подається художниками журналу в лаконічній, плакатній формі з виразною композицією. Для наочності на шпальтах часопису розміщувалися серії ілюстрацій, часто побудовані на зразок коміксу. Митці часто використовували прийоми порівняння та зіставлення, що спрощують сприйняття негативного та позитивного в зображенні. Добрий персонаж передається ідеалізовано красивим, а в поганого героя гіпертрофовано виділяються всі потворні риси. Завдяки порушенню пропорційності фігур художники часопису створювали сатиричні образи ворогів Радянського Союзу, що повинні викликати огиду в реципієнта. У шаржах намагалися дотримуватися цієї ж формули. Для досягнення більшого ефекту навіювання ілюстратори застосовували відповідні наочні образи-кліше та символіку.

У статті наведено приклади сатиричних ілюстрацій таких художників часопису «Гаврило», як: Я. Бельського, Е. Резнікова (псевд. Рені), Б. Фрідкіна, Л. Хвостова (псевд. А. Х.), Б. Шаповала (псевд. Бе-Ша), М. Щеглова, Яноша.

Ключові слова: «Гаврило», сатиричне видання, графіка, карикатура, ілюстрація, шарж, художнє оформлення.

Viktor MYKHALEVYCH,

orcid.org/0000-0003-4847-5833

Candidate of Art Studies, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Fine Arts

Borys Hrinchenko Kyiv University

(Kyiv, Ukraine) *v.mykhalevych@kubg.edu.ua*

THE SPECIFICS OF SOVIET SATIRICAL GRAPHICS OF THE 1920s ON THE EXAMPLE OF THE KHARKIV MAGAZINE “HAVRYLO”

The article examines the satirical graphics of the Kharkiv magazine “Havrylo”, which contains vivid examples of Soviet caricature of the 1920s. The visual content of the magazine is mostly a tool of Soviet propaganda, which used the appropriate artistic means to maximize the impact on the mass audience.

It is noted that the illustrations had simplified meanings and were designed like propaganda posters with witty captions. The publication was also simple in the design of the cover and centerfolds. Popular in the publication are topics that identify “pests” of the socialist system, demonstrate the “new Soviet way of life” and criticize “hostile capitalism”. The satirical publication “Havrylo” often brutally ridiculed its political opponents and condemned everything that contradicted the party line of the USSR.

An art analysis of the humorous graphics of the publication “Havrylo” is conducted in the study. Illustrative material is presented by the artists of the magazine in a concise, poster form with an expressive composition. For clarity, the magazine’s columns featured a series of illustrations often built like a comic book. Artists often use comparison and juxtaposition techniques that simplify the perception of the negative and the positive in the image. A good character is portrayed as ideally beautiful, and a bad hero has all the ugly traits. Due to the violation of the proportionality of the figures, the artists of the magazine created satirical images of the enemies of the Soviet Union, which should disgust the recipient. The cartoons tried to follow the same formula. To achieve a greater effect of suggestion, illustrators use appropriate visual images, clichés and symbols.

The article gives examples of satirical illustrations by such artists of the magazine as: Ya. Belskyi, E. Reznikov (pseud. Reni), B. Fridkin, L. Khvostov (pseud. A. Kh.), B. Shapoval (pseud. Be-Sha), M. Shcheglov, Yanosh.

Key words: “Havrylo”, satirical edition, graphics, caricature, illustration, cartoon, decoration.

Постановка проблеми. Для періоду, у який виходив часопис «Гаврило» (20-ті рр. ХХ століття), характерне становлення радянського режиму в Україні, що відбулося на всій сатиричній періодиці країни. Завдяки жорсткій більшовицькій цензурі під заборону потрапила майже вся українська гумористична преса. Влада дозволила створити тільки мінімальну кількість пропагандистських видань, для якої «спускала згори» відповідну тематику, а саме: нещадна критика імперіалістів і буржуїв, боротьба із спекулянтами, антиалкогольна та антирелігійна компанія тощо. Також радянська пропаганда займалася демонструванням ідеалізованих радянських героїв, пропагуванням колективізації, великих темпів виробництва та «нового побуту» (радянського способу життя).

Водночас художники гумористичного видання «Гаврило» застосовують принципово нові методи побудови та передачі сатиричного зображення з урахуванням прогресивних течій в європейському мистецтві 20-х рр. ХХ століття, зокрема у графіці. Незважаючи на це, сатирична графіка видання не була достатньою мірою розглянута в науковій літературі.

Враховуючи зазначене, можна констатувати, що дослідження ілюстративного матеріалу сатиричного часопису «Гаврило» є актуальним, адже вона має не тільки історичну та культурологічну, але й художню цінність.

Аналіз досліджень. Для нашого дослідження стали в пригоді праці О. Роготченко та М. Фіголя, які у своїх наукових доробках звертаються до особливостей радянської сатиричної графіки. Цінними є історичні та журналістські статті О. Голубєва, Н. Зикун, К. Кузіної та А. Покляцької стосовно гумористичної пропагандистської ілюстрації СРСР першої третини ХХ століття. Аналіз шаржу як одного з важливих видів сатиричної графіки знаходимо в роботі В. Нестеренка та Т. Батенка.

Мета статті – дослідити графічні та змістові ознаки ілюстративного наповнення харківського сатиричного часопису «Гаврило».

Виклад основного матеріалу. Сатирико-гумористичний часопис «Гаврило» виходив у Харкові у 1925–1926 рр. як видання газети «Пролетарій». Журнал був російськомовний, у два кольори (чорна фарба як основна, червона та блакитна виступали додатковими), мав 16 сторінок, спосіб отримання кліше для відбитка ілюстрацій був фотомеханічний, формат – приблизно А4, друкувався двічі на місяць, усього вийшло 26 номерів. Оформлення обкладинки не вирізнялося особливою оригінальністю: угорі була назва-логотип «Гаврило», що

написана великими нахиленими в різні сторони гротескними літерами; під назвою в лінійній рамці розташовувалась головна карикатура номеру. Верстка журналу в дві колонки; основний шрифт типу – антиква; підзаголовки набиралися гротеском; декоративних елементів немає; на розворотах зазвичай по 2–3 великі ілюстрації.

Серед художників часопису були: Я. Бельський, С. Зальцер, Л. Каплан, Е. Резніков (псевд. Рені), С. Уманський (псевд. Самум), Б. Фрідкін, Л. Хвостов, Б. Шаповал (псевд. Бе-Ша), М. Щеглов, Янош та інші.

Детальніше зупинімося на загальній характеристиці карикатур у часописі «Гаврило».

Порівняно з минулими дореволюційними роками, де в сатиричній графіці спостерігався більший вплив стилю модерн, у радянській сатиричній графіці 20-х рр., зокрема в журналі «Гаврило», більше уваги звертається на лаконічність, плакатність і виразність композиційної побудови ілюстративного зображення. Підтекстовки стають гострішими й дохідливішими та нагадують агітки. Це пояснюється намаганням донести зміст ілюстративного контенту до простого народу та впливати на його свідомість, адже цільовою аудиторією більшовицьких сатиричних видань був здебільшого пролетаріат. Про це свідчила назва маніфесту журналу, який був надрукований на обкладинці першого номеру: «Рабочей милостью, мы, Гаврило первый!...». Щодо цього А. Покляцька зауважує: «Плакати, листівки, графічні зображення (зокрема, й карикатурні) в журналах були зрозумілі і доступні для громадян, більшість з яких до того ж була неписьменною, а тому мали велике ідеологічне значення» (Покляцька, 2015: 156).

Ілюстрації в журналі «Гаврило» здебільшого є самостійними та незалежними від тексту елементами, що підкріплюються тільки епіграфом і дотепним підписом, який міг бути також у формі діалогу між персонажами карикатури.

Одними з методів зображення були протиставлення та порівняння персонажів у карикатурах. Цей ефект для більшого комічного ефекту можна простежити в серіях карикатур на кшталт коміксу, що часто трапляються на шпальтах журналу.

Зазвичай такі персонажі, як «імперіалісти», «непмани», «куркулі» і «священнослужителі», виступали в ролі антагоністів до простого радянського народу та робочого класу. Образ «ворогів радянського ладу» мав вигляд товстого або, навпаки, занадто худорлявого, огидного, гіпертрофованого персонажа з відразливою мімікою. Як зазначає А. Покляцька: «... вже на рівні

візуалізації створювався негативний збірний образ «ворога радянської держави та соціалістичного будівництва» (Покляцька, 2015: 156).

Для більшого впливу художники використовували, за словами К. Кузіної, «просту знакову структуру» з використанням відповідних символічних образів. Наприклад, «оголений меч у руках робочого класу», «караюча рука радянського народу», блискавка, антропоморфні зображення тощо. Кузіна про символізм у радянській карикатурі пише: «Те, що втілювалося в абстрактних мовних поняттях, в агітаційній друкованій графіці було представлено наочно, у доступній формі... Символи, що зображувалися, були загальнодоступними та зрозумілими. Вони були відомі у повсякденному житті, але водночас мали певне «специфічне додаткове значення» до свого звичного смислу» (Кузіна, 2019: 222). Постійна тиражованість цих символів позбавляла критичного сприйняття реципієнтом відповідних сюжетів.

Ілюстрації в часописі «Гаврило» можна умовно поділити на три групи: 1) критика «імперіалістичного світу»; 2) зображення «нового радянського побуту»; 3) висвітлення незначних хиб у радянському суспільстві. Водночас у часописі існувало абсолютне табу на критику внутрішньої державної політики, чинних лідерів партії та соціалістичного ладу.

У карикатурах, де висвітлюються так звані хиби радянської системи, об'єктом викриття сатириків-художників були «класово ворожі елементи», які намагалися завадити соціалістичному будівництву. Це були бюрократи, хабарники, злодії, «куркулі», «контрреволюціонери», пияки та інші. На противагу їм ставилися «щирі передовики виробництва», прості пролетарі, свідомі громадяни, піонери тощо. Такі ілюстрації привертають увагу викривальним пафосом. Незважаючи на пропагандистський складник, у цих зображеннях художники в міру можливостей намагалися показати приклади на реальних підприємствах, організаціях, колгоспах та інших установах.

Однією з тем для карикатур у часописі «Гаврило» було формування й надалі впровадження «нового побуту», що передбачало антирелігійну пропаганду та дотримання «радянських норм життя».

Оскільки художники «Гаврила» не могли висвітлювати у своїх карикатурах внутрішньополітичні проблеми, бо це було вкрай небезпечно, то митці часто вдавалися до демонстрації міжнародної ситуації. Зокрема, критика політиків капіталістичних країн (США, Німеччини, Великобританії, Франції, Польщі, Румунії, Японії та

інших), боротьба з буржуазним капіталістичним ладом, білими емігрантами тощо. Усе це повинно було контрастувати з розвитком радянської соціалістичної економіки, армії, освіти та іншим. Карикатури на міжнародну тему вирізняються цілеспрямованістю політичної думки, справляють враження наступу соціалізму по всьому фронту, формують віру в «загниваючий Захід». Для цього пропаганда використовує відповідні наочні кліше. Щодо цього справедливо зазначає А. Голубев: «Характерною особливістю політичної карикатури була повторюваність і пізнаваність кількох «масок» – імперіаліст (циліндр, монокль, мішок із грошиками), зазвичай позбавлений національних прикмет, але іноді з явним натяком на англійське походження; військові (частіше у французькій, японській і польській формах), соціал-демократ; поліцейський» (Голубев, 2005: 278).

Розгляньмо більш детально особливості сатиричної графіки часопису «Гаврило», що має наведену вище тематику.

Міжнародну тему порушив Я. Бельський у серійній коміксі «Гаврило чистить» (№ 19, 1925). Художник вигадує образ пролетаря на ім'я Говрило, що персоніфікує сам часопис. Графік показує в шістьох кадрах, як Говрило їде «чистити» Європу від так званих ворогів більшовицької влади. Персонаж викидає білогвардійських емігрантів, чистить рот президенту Французької республіки Р. Пуанкаре, далі чистить череп лорду О. Чемберлену, погрожує румунським солдатам тощо. Рисунок «По гарячих слідах» (№ 19, 1925), де міліціонер звернувся по допомогу до ворожки для розслідування злочину, Бельський демонструє забобонність, якою продовжують страждати радянські люди. Тут художник створює контраст образів, протиставляючи молодого наївного офіцера та кістляву хитру жінку. Митець звертає увагу на корупцію на місцях, коли порівнює родину директора цукрозаводу, який має надмірну житлову площу, зі свинями в карикатурі «Свій свого пізнав» (№ 17, 1925): на передньому плані художник розмістив тварин, а за ними – надмірно гладкого директора зі своєю родиною. У своїх творах Бельський точно використовує в міру товстий контур для позначення силуетів персонажів, штриховка водночас мінімальна, місцями наявна легка фактура. Контрасти досягаються графіком шляхом суцільних чорних заливок. В експресивній манері художника прочитується декоративність.

Художники «Гаврила» намагаються критикувати посадовців капіталістичних країн за будь-якої нагоди. Наприклад, у карикатурі «Французька законність» (1925, № 23) Б. Фрідкін

продемонстрував, як французький міністр заборонив занадто відверто одягатися жінкам у сфері правосуддя. Графік зобразив «розпусного» міністра, який кладе руку на коліно жінці та пропонує їй стати його коханкою. У цій ілюстрації Фрідкін стилістично ще дотримується модерну: пластика лінії, витонченість образів, декоративність. Але титульна ілюстрація митця «По суті питання» (1925, № 20) більш лаконічна та плакатна, вона представляє нам робочих у цеху, один з яких є злісним прогульником. Цікавим рішенням у цьому творі є поєднання фотографії та ілюстрації. Графіка художника поступово стає більш плакатною, без зайвих деталей, але паралельно зберігається пластична лінія контуру.

Проблему бандитизму, що був дуже поширеним явищем у післяреволюційній Україні, дотепно висвітлено карикатурою «На своєму посту» (1925, № 12) Е. Резнікова. На ілюстрації показано злодіїв, які грабують відділ міліції. Аркушем «Образ» (1925, № 13) митець підтримує китайських друзів СРСР, що прирівнюють англійців та японців до собак. Якщо відкинути змістовний складник цього твору, то рішення композиції є надзвичайно оригінальним. Ілюстрація подається у вигляді арифметичної вправи – велика постать англійця додається до маленького японця, що в сумі дорівнює собаку. Графік не забуває тут використовувати стандартні деталі в зображенні імперіалістів: фрак, циліндр, батіг. Манера художника варіюється між експресивною завдяки грубій лінії та дещо декоративною з контрастними плямами та умовними формами.

Аркуш Яноша «На два фронти» (1925, № 4) пропагує антирелігійну компанію, а саме приклад, коли конкретна людина бореться з релігією, а сама має вдома ікони. Художник зображує доволі лаконічно на темному тлі жінок, що обговорюють лицемірство чоловіка, який молиться перед образами. Митець поруч з іконами розмістив радянську символіку, підкреслюючи так абсурд ситуації. Так званий «загниваючий Захід» Янош намагався проілюструвати карикатурою «Кавові плантації по-американськи» (1925, № 9), де під виглядом кавової лавки в Бостоні працював будинок розпусти. На тлі вітрин із красивими жіночими постатями розміщені одутлі та огидні клієнт і продавець. Художник вдало зіграв на контрасті між легкими контурами жіночих фігур на задньому плані та важкими тональними плямами чоловічих силуетів попереду. Ми спостерігаємо в ілюстраціях Яноша монументальність, декоративність, точність лінії та мінімалізм.

Повчальним зразком більшовицьких поглядів на гендерні відносини в перші роки радянської

влади може слугувати ілюстрація «Вигнання з раю» (1925, № 7) з підписом А. Х. (ймовірно, Л. Хвостов). На рисунку пара закоханих тікає від розгніваного натовпу односельчан, бо чоловік із жінкою жили разом, але не були одружені. Художник глузує зі старих правил поведінки та підкреслює це за допомогою тонального та образного контрасту: потворну «озвірілу» юрбу зі застарілими поглядами передано в темному тоні на задньому плані, а красиву молоду пару з революційним способом життя показано у світлих тонах на передньому плані. Цікавим є той факт, що надалі радянська пропаганда почне агітувати за більш традиційні сімейні відносини через поширення венеричних хвороб. Манера митця А. Х. доволі експресіоністична зі сміливо деформованими постатями та обличчями героїв.

Міжнародну тематику підхоплює М. Щеглов плакатною титульною ілюстрацією «Моська лає» (1925, № 13), де підпала під гостру критику Польща. На рисунку усміхнений радянський прикордонник зображений велетнем на червоному тлі з гербом СРСР, а польський військовий – це маленька собачка з клеймом у вигляді свастики, що намагається вкусити червоноармієць. У цьому аркуші художник доводить до крайнощів метод порівняння на кшталт «свій – чужий». Повчальна ілюстрація Щеглова «До уваги лікбезів» (1925, № 12) повинна звернути увагу на неосвіченість великої маси населення в тодішній радянській Україні. Художник зобразив селянина, якого вбило струмом, бо неграмотний чоловік не зміг прочитати попередження про безпеку. В експресивній графіці художника проглядається плакатність, декоративність, а порушені пропорції персонажів надають більшої гротескності.

Про охоплення всього світу комуністичними ідеями заявив Б. Шаповал у дещо модерністській карикатурі «Будь готовий» (1925, № 17), де представлено піонера й іноземного вчителя, що салютують угору руками. Персонажів намальовано досить умовно та розміщено на одній лінії. Такі червоні елементи-акценти в композиції, як прапор, піонерські галстуки, стрічки на капелюхах, несуть відповідне ідеологічне навантаження. Графік досить вдало поєднує фігури за допомогою чорного прямокутника на тлі, що надає роботі конструктивістського вигляду.

Потрібно звернути увагу на портретну карикатуру у виданні «Гаврило», яка має тут свої особливості. Художники дотримуються правила, за яким загострюються некрасиві риси обличчя негативних героїв, а в позитивних персонажів обличчя, навпаки, підправляються в кращий бік.

Наприклад, улесливий шарж «Рішуча боротьба» (1925, № 21) Б. Фрідкіна на Ф. Дзержинського, що постає в образі богатиря в обладунках зі зброєю та погрожує спекулянтам. Протилежним прикладом є злий шарж «В'їзд німецького Христа до берлінського Єрусалиму» (1925, № 9), можливо, авторства Л. Хвостова на германського імператора Вільгельма II та рейхспрезидента Німеччини П. Гінденбурга. Гротескна фігура імператора возсідає на ослі, у якого голова Гінденбурга. Імператор однією рукою тримає клітку з орлом (німецьким геральдичним символом), а іншою – гордовито підкручує вус.

З упевненістю можна сказати, що сатиричне видання «Гаврило» стало попередником такого відомого харківського часопису 20–30-х рр. ХХ століття, як «Червоний перець». Тим більше, що багато художників журналу «Гаврило»

продовжили свою творчу діяльність саме в «Червоному перці».

Висновки. Можна підсумувати щодо смислових і художніх особливостей сатиричної графіки часопису «Гаврило»:

1) хоча в Радянській Україні була жорстка цензура, а графіка часопису «Гаврило» була засобом радянської пропаганди, але в ній певною мірою трапляється викриття самої радянської системи;

2) у гумористичній ілюстрації надається перевага простим смислам, плакатності, сміливій простій композиції, майстерності образно-зображальних засобів, технічній винахідливості;

3) у карикатурі та шаржі застосовуються такі художні прийоми, як: порівняння та зіставлення, гротеск, парадокс, гостра лінія контуру, експресивна штриховка, кольоровий контраст, відповідна символіка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубев А. Образ Европы в советской карикатуре 20–30-х годов. *Труды Института российской истории*. Москва, 2005. № 5. С. 273–299.
2. Зикун Н. Українська газетна сатирична публіцистика радянської доби як ідеологічно-пропагандистський інструмент. *Образ*. Суми, 2016. № 1. С. 27–36.
3. Кузіна К. ОДПУ/НКВС у радянському плакаті та карикатурі (1930-ті – початок 1940-х рр.). З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Київ – Харків, 2019. № 1 (51). С. 220–264.
4. Нестеренко В., Батенко Т. Шарж і карикатура в системі графічного мистецтва. Львів : Астролябія, 2008. 240 с.
5. Поляцька А. Карикатура в радянських сатиричних журналах 1920–1930-х рр. як елемент формування «нового побуту» в СРСР. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця, 2015. № 23. С. 154–158.
6. Роготченко О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм. Київ : ФЕНІКС, 2007. 608 с.
7. Фіголь М. Політична сатира в українському мистецтві XIX – початку ХХ століття: Короткий нарис. Київ : Мистецтво, 1974. 56 с.

REFERENCES

1. Golubev A. *Obraz Evropy' v sovetskoy karikature 20–30-kh godov*. [The Image of Europe in Soviet Caricature of the 1920s and 1930s.]. *Proceedings of the Institute of Russian History*. Moscow, 2005. №. 5. P. 273–299. [in Russian].
2. Zykun N. *Ukrainska hazetna satyrychna publitsystyka radianskoi doby yak ideolohichno-propahandystskyi instrument*. [Ukrainian Newspaper Satiric Publicism of the Soviet Era as Ideological Propagandist Instrument]. *Obraz*. Sumy, 2016. № 1. P. 27–36. [in Ukrainian].
3. Kuzina K. *ODPU/NKVS u radianskomu plakati ta karykaturi (1930-ti – pochatok 1940-kh rr.)*. [ODPU/NKVD in the Soviet poster and caricature (1930s and early 1940s)]. *Z arkhiviv VUCHK–HPU–NKVD–KHB*. Kyiv – Kharkiv, 2019. № 1 (51) 2019. P. 220–264. [in Ukrainian].
4. Nesterenko V., Batenko T. *Sharzh i karykatura v systemi hrafichnoho mystetstva*. [Cartoon and caricature in the system of graphic art]. Lviv: Astrolabia, 2008. 240 p. [in Ukrainian].
5. Pokliatska A. *Karykatura v radianskykh satyrychnykh zhurnalakh 1920–1930-kh rr. yak element formuvannia “novoho pobutu” v SRSR*. [Caricature in the soviet satirical magazine in 1920–1930s as the element of creating “new everyday life” in the USSR]. *Scientific notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University*. Vinnytsia, 2015. № 23. P. 154–158. [in Ukrainian].
6. Rohotchenko O. *Sotsialistychnyi realizm i totalitaryzm*. [Socialist realism and totalitarianism]. Kyiv: FENIKS, 2007. 608 p. [in Ukrainian].
7. Fihol M. *Politychna satyra v ukrainskomu mystetstvi XIX – pochatku XX stolittia: Korotkyi narys*. [Political satire in Ukrainian art of the XIX – early XX century: A short essay.]. Kyiv: Mystetstvo, 1974. 56 p. [in Ukrainian].